

Ms 295/3

Nyíralonta 1893 júni 26

Mélyentisztelt Uram!

HÁGYAR
TUDOMÁNYOS
AKADÉMIA
KÖNYVTÁRA

Arról akarom igazolni: becses sorainak általam
kedvesen lett fogadását, hogy azonnal válaszo-
lok.

A kérdéseiből azt magyarázom ki, hogy, A. J.
életéből -² féle 19 tárcsacikkemet egészben nem,
vagy csak átfutva tetőzött olvasni.

E tárcsacikk teljes számát 3 helyre küldöt-
tem el: Gyulai Pál urnak, Tomori Anasztáz
hitokonomnak és Szilágyi István egykori tanu-
ló társamnak és A. J. köztudomású, legintimebb
barátjának (ez utóbbinak Mármaros Szigetén.)

Tomori Anasztáz (Szilágyi István) 4

2 ik lap

annyiira' lelkiösmeretes embernek ösmertem,
hogy lehetetlennek tartom, hogy saját egyé-
niségéről, még költeményben is, igazat ne
mondjon.

Itt megjegyzem, hogy Bolond Istókjának ebe-
jén az öreg császáról, ad is megcsesett leányáról,
való beszéd merő fictio; hanem az Ufai ház
leírása (I sö inek 16, 17, 18 vers:) teljesen igaz.
E házat jól ösmertem, emlékezet után le is
rajzoltam. E rajzot köeli Arany László, atyja, Ufai
rakozott irataival. Továbbá való igaz, amit
a II K inekben „Istókról” beszél, sőt még
a 116 versszakban megénekelt auto de fele.
Ezek mind vele történtek.

A másodikra. Az való igaz, hogy 1849 végén
a Szolgabirodál, közös barátunk Kenyeres
Fánosnál irnokoskodott. Ezt én minden tar-
tásból nélkül leírom. A T. életéből lelel

ittkon leginségesebb, legsziverehatóbb
 talábra állapotot talábra, hazajött. —

Ezt én említett műemben szinte terje-
 delmesen leírom. Kénytelen vagyok t. uo-
 ságotat oda utasítani.

A többi, ezzel kapcsolatos kérdésére felelek.

Aranyának arca barna volt, gömbölyded,
 orra kicsit kifelé álló, tömrei. Egészen csinos
 szabályos arc. Jól emlékszem, ifjú korában
 lerajzoltam.

Hajszíne: erős barna, söt fekete.

Hajzata ~~sz~~ igen erős, nem göndör,
 hanem hullám-hajlású.

Szeme: fekete, de kicsit, kíváltké messzebb
 nézésnél, összehúzott s rebegő, mert kicsit
 rövidlátó volt.

Ruhája (Ezt említett műemben bőven
 leírom) söt a kis bundáját is, melylyel

4. nap

ösmeri magát egészen.

Kedélye: nyugodt, de rendkívül nagy hajlammal az ártatlan tréfálkozás és kedélyes vidámságra.

Hivatalban: arisztartása komoly, nyugodt soha indulatba-jövet le nem tértő. —
(: Egyszer egy eskütt-ember azt kérdezte tőle; hogy van a nemzeti jegyző, ^{úgy} hogy soha se tör ki haragra. — Felelte: „Ha haragszom hallgatók.” — Hát ha nagyon nagyon haragszik ^{„”} felelte: „ Akkor még jobban hallgatók.”)

Jelleme: erős puritán és filanthrop, hivatalában megvesztegethetlen.

A 4. napra. En Aranyfal, atyám házában, két iskolaszünet alatt, egy szobában együtt laktam. Ő 20-21 éves én 18-19 éves voltam ekkor. Bizalmas beszélgetésben, ha én felemlitet

Késő volt-a várkodáskor
Mind behulltak szirmai.
Keresem a boldogságot,
S kirülemi ha megjelent.

5. oldal

Majd ismét a „Mint egy alélt vándor” köl-
teményében ezt a: - szavintem igaz, - wall o -
mást teszi:

„ Találkoztam ugyan . . .
Egy - egy fris virággal, egy-két termőfával,
De ^{ha} gyámölcsöt én meg nem szeltem,
S megelégedem a virágillatával.

Ott, ahol az élet vig öröme nyíltak,
Ugy éreztem, mintha tilalmasba járnék
Es midőn a kéjek rőt lugosba hittak,
Ezt sugá valami: hosszú pálya vár még.”

Ily ünnepléses contestációk után, miket Arany,
a becsületos, komoly férfi tesz, hinniünk kell és
én erősen hiszem, hogy ő a szűzesség erényét

6.2. nap

Tott; mert az iskolai, napi 6 órai munka el-
végzése után, kis hűgornak két órai tanítást
adott. És ha mindereket, meg az étkészést el-
végette, neki feküdt a tanulásnak és ő oltot-
ta el utósonak a gyertyját, és első volt, ki
ert meggyújtotta. - Hat órai alvásnál többet
sohasem engedett meg magának. Vallásos gy-
akorlatokra nem jutott ki neki az időből.

Tegyező korában, hivatalos kötelességből, az
előjárósággal együtt néha-néha eljárt elment
az isteni tiszteletre, és a templomban buzgón
énekelt a Zoltárokot együtt a közönséggel,
és lelekből énekelt, mert szerette a zenét, -
igen jó zenehallása volt és szépen, correct
énekelt, mezzo soprán hangon.

Templomból hazajövet szokta volt monda-
ni, de minden pietistikus szentforgatás nél-
kül, ^{mosolyogva:} "Még de jól kiénekeltem magamat, ma
az ebéd jobban fog esni."

A természetfeletti, vagy is érzékentüli dolgo-

Tíz lap

Igaz: én A. J.-ről csak mint emberről,
írok; de igyekedtem e szélből az egye-
niségére vonatkozó adatokat híven össze-
gyűjteni és adataim nyomán őt, mint a
legtökéletesebb emberstílt bemutatni.

En részemről őt nagyobbnak tartom
embernek, mint költőnek. Az az költőnek
is nagyinak tartom, költőink között leg-
nagyobbak; de még is közvetlenül reám
tett hatás után, nagyobb kegyeletet ér-
zek kezelemben emberisége, mint költőisé-
ge iránt.

Költőiségéből csak azt sajnálom: mi-
ért nem végezhetette be Bolond Istókját?
E lett volna lelkenek typhikus alakja. Eb-
ből ismerhettük volna ^{tejjel} keblének belső vi-
lágát, a lelkeket ^{forró} jászri humort, azt az
ártatlan jó kedvet, melylyel jó Genius
őit oly gazdagon megáldotta.

MAGYAR
TUDOMÁNYOS
AKADÉMIA
KÖNYVTÁRA

tom e művemet megdícsérte és belkémre kö-
tötte, hogy e művemet Arany János szobra le-
teplérése alkalmára önálló kötetben adjam ki.
E tanácsot nem követtem, mert rossz ömennek
vettem hogy Szulai Pál ír ö méltóságára: (föven-
di házi tag, ergo: suum cuique:) bár jó ömer
egy jóhat sem írott hozam, sem közzetve kül-
deményemet meg nem köszönte.

E művem egyik teljes példánya a Museum könyv-
tárában, -hol az öreg Szinyei a lapokat gyűjté, -
meg lesz.

Nálam ebből csak egy példány van meg.

A lap kiadó, kiket írni tetőzött, nem is tudna
adni, mert lapját nem rendelxi évszám szerint,
holott ezt tenni kötelessége lenne.

Kérdéseire készséggel felelek:

Az elsőre: A. J. nak Kláricsival való, Putifar-
né-féle esetét teljesen igaznak tartott; mert

művemben, és okadatolom, hogy ennek így
kellett történni és szerencse, hogy így tör-
tént, mert A. J.-nak e hivatalban léte,
enyhülést adott az egész járásnak. Erről
én a maga helyén sokat írok. Kérem föl-
keresni!

A harmadikra. Mikor láttam én Arany Já-
nost először, erre bajos felelttem, mert vissza
kellene mennem gyermek éveimből való
visszaemlékezéseim bölcsőjére. Ő a nálam
két évvel öregebb bátyámmal járt a ele-
mi osztályt, tehát láthatam is megös-
merhettem Aranyt már 4 éves koromban,
különben is bátyámnak jó gyermek-címbo-
rája volt. Együtt játszottunk.

Gondolom, tisztelt uraságod abból az idő-
ből kérdezi Aranygyal való ösmeretsége-
met, midőn 1836-ban a színészetből,

az iskolába felatták:) Kénytelen vagyok
oda tenni itasítást.

Termete: közep magasnál valamivel
nagyobb, erőteljes, szabályos, gömbölyded,
egyenes, szilárd állású, csak feje, a
kora-gyermekkori sok tanulástól kicsit
meghajlott, de ha akarta, mint 1848-
ban fegyverzett nemzetőr-egyenes ka-
tonatartásba tudta magát helyezni

Térde kövères kicsit összekallo, úgynevezett
Kniebohrer-es, ~~de~~ de kis mértékben.

Testmozgása, mert sohase gymnasztizált,
és sohase táncolt kicsit nehezes.

Isődalmi lehet azt az erős tévedését, hogy
ő ily hajlékonyság és elevenebb mozgás nél-
küli testtel, hogy tudott a szinpadra kíváncskozni.
Nála is bete lett bizonyítva az, hogy senki sem

tem is a szerelmi vágyakat, vagy kalandjai-
mat, édesden tudott ^{szálla} mosolygani, de ő az ösztön
gerjedelméről döttem soha sem beszélt,
sem valami szerelmi kalandját fel nem
hozta. - Azt hiszem, hogy ő ^{szála} benne, mint erős
éj testűben, az ösztön gerjedelmén éppen úgy
meg volt, mint nálam; hanem bizonyosra
vehető, hogy Tuliakájához való, platonikus
ábrándos viszonya és reménye, hogy őt nem
sokára magáénak mondhatja, ~~akkor~~ mint tend-
kívül becsületes embert, ~~akkor~~ még az extrava-
gáns gondolatoktól is visszatartotta.

Teljesen igaz vallomásának vehetjük azt,
mit a „Visszatekintés”²²-ben mond:

„Soha se bíráim teljébe
Örömeim poharát;

Az ifjuság szép kertjébe
Vas korlátot néstem át.

Felve nyultam egyszer-máskor
Egy rőzsbát feszakitani.

a „social tori²²ig lelki erejével megtartotta).

Intim módon mit tartott Arany a vallásról? röviden csak ezt felelhetem.

Ő protestáns, és görög-kelleti vallású voltam. Dacára e különbségnek, mi soha se vitakoztunk a vallásról, melyet mindketten, külső formáját illetőleg, emberi találmány intelménynek, vagy ~~születés~~ az emberi kebelben jelentkező gonosz indulatok fekéntartására szolgáló lelki fegyverek törvényeknek tartottunk. Ily, de csak is ily szempontból tisztelte ő a vallást.

Ezen az atyám házával lakóban, Balogh Péter, helybeli ref. pap kérésére Tschokkenak „Stunde der Andacht²²”-jából egy pár fejezetet magyarra fordított. Széjnek mondotta, minden fétiszmus nélkül, és benne ^{csak} szép gondolatokat és ragyogó irályt dicsérete.

Pietistikus gyakorlattól ^{tot} nem vette nála észre; de, hitem szerint, ilyest nem is gyakorolha-

nem is fogja törni, mert tudja, hogy az ember
véges elmének határa meddig ^{terjed}. Hisz' azt
sem ösméjük, mi körülöttünk van. Janos
Felenetét, Dante Divánját csak ^{is} nagy emberek
fantáziájának tartotta. Soha se' láttam, hogy
metaphizikai könyveket olvasott volna.

Hanem a bibliát jól ösmerte, mert ~~gyer-~~
8-9 éves gyermekkorában olvastat ^{el} és nagy
emlékező tehetsége az olvasottakat hűven
megtartotta.

Nem tudom legejtettem-e t. Uraságod
kivánságának e hosszú levelem tartalmával. Az
bizonyos, hogy szívesen tettem.

Ezeken kívül figyelmébe ajánlom Szabolcs
Történelmének III ik részét, és „Arany J. é.
letéből”³² féle tárcsajegyeket. Mindexekből
A. J. ról, igen gondos ^(össze) gyűjtés után, igen soká
beszéltek, és mind olyanokat, melyek a nagy
közönség előtt még nem tudtak.

Nem az a morosuló, karszó ember, az
Arany, kit Pesten ilyenül ismertek; ha-
nem az a világot és az egész emberi-
séget szeretettel keblére ölelő ~~ember~~
vidám kedélyű ember, kit mi Szalon-
tán ismertünk.

Értesítem t. uraságodat, hogy N. Szal-
ontán oly imposans monumentum ké-
szül Arany emlékezetének, mely kegye-
letesebb benyomást fog tenni tiszte-
lőire a B. pestinél.

Ennek rajzát közelebb a Vasárnapi
újságnak megküldöm.

Kiváló tisztelettel
Rozványgyörgy

MAGYAR
TUDOMÁNYOS
AKADÉMIA
KÖNYVTÁRA